

RAMON CERDÀ

EUGENIO COSERIU, JA EN LA MEMÒRIA

Com altres tantes vegades, també ara feia temps que no sabia res del Professor Coseriu. I així la notícia del seu sobtat traspàs, el passat 7 de setembre a Tübingen, als 81 anys, ha colpit amb aquella rudesia característica de quan el temps recorda la seva prepotència, com si es vengés de la instintiva dèria nostra d'obliadar-lo per poc que podem. Tot just el temps, un concepte que ell havia analitzat amb freqüència, amb tanta finesa.

Quan es mor algú, per molts testimonis que hagi deixat, desapareix per sempre una constel·lació de registres vivencials. Només se'n podria recuperar alguna part si tothom que el va tractar expliqués amb detall les experiències viscudes conjuntament. Potser per això tinc una vaga sensació de rescatar alguna partícula de la seva personalitat, no tant perquè tingui res a dir que no es pugui saber per altres vies com perquè el que dic ja ho tinc convertit, inevitablement, en vivència meva. Miraré tanmateix de no parlar més de mi que d'ell.

L'inici de la meva experiència personal amb ell va ser fulgorant, en un curs sobre corrents (llavors) actuals de la lingüística, que va donar a Madrid l'any 1967 —mentre jo preparava al laboratori de fonètica del CSIC la tesi de doctorat— en un postgrau compartit amb Manuel Alvar, Rafael Lapesa, Dámaso Alonso, Bernard Pottier, Antonio Quilis i algú altre. Un bon dia em va suggerir que li passés la tesi, que jo tenia pràcticament enllestida, per a comentar-la en un dinar, per descomptat memorable. De llavors ençà sempre em va honorar amb la seva amistat.

Pel que fa a les dades enciclopèdiques, val a dir que hi ha una pàgina web dedicada a ell, <http://www.coseriu.de>, amb una biografia acadèmica, una bibliografia exhaustiva i una sèrie de comentaris sobre algunes de les idees més colpidores i reconegudes, o populars, entre els lingüistes i els filòsofs (sincronia, diacronia i història; sistema, norma i parla; determinació i entorn; varietat lingüística; correcció i exemplaritat idiomàtica). També existeix la monografia de Johannes Kabbatek i Adolfo Murguía *Die Sachen sagen, wie sie sind... Eugenio Coseriu im Gespräch*, publicada l'any 1997. No em puc estar tanmateix de fer una semblança sumària sobre els aspectes més bàsics tot començant per recordar que, quan en un diccionari de lingüística li vaig publicar fa uns vint anys una breu biografia, que ell mateix va supervisar, el presentava com a «lingüista alemany d'origen romanès».

Neix al poble de Mihăileni, a la Besaràbia romanesa, dins l'actual República de Moldàvia, el 27 de juliol de 1921, amb el nom d'Eugen Coșeriu. Entre 1926 i 1931 va a l'escola del poble i entre 1931 i 1939 estudia el batxillerat a l'Institut Ion Creangă de Bălți. El mateix 1939 ingressa a la Universitat de Iași, avui capital de la Moldàvia romanesa, sota el magisteri, entre altres, de Iorgu Iordan, fins que l'any següent, amb l'esclat de la guerra, es trasllada a Roma, on segueix estudis universitaris d'eslavística i romanística, que acaba l'any 1943 amb una tesi sobre *Gli influssi della poesia epica francese medievale sulla poesia epica popolare degli Slavi meridionali*. Mentre prepara el doctorat, entre 1944 i 1950, passa successivament a Pàdua i a Milà, treballa com a lector de romanès a la Universitat estatal i col·labora com a redactor en editorials i en diaris com el *Corriere Lombardo* i *L'Europeo*. El 1949 es doctora amb una tesi sobre *L'evoluzione delle idee estetiche in Romania*. L'any següent es trasllada a la Universitat de Montevideo, Uruguai, on assumeix els ensenyaments de lingüística general i indoeuropeu, i exerceix de director del departament de Lingüística i de professor de lingüística general, romànica i espanyola (!) a l'Institut de Profesores, tot compaginat amb visites llargues a les Universitats de Coïmbra (Portugal), Bonn i Frankfurt del Main. Al maig de 1963 ingressa com a professor ordinari de Filologia Romànica a la Universitat de Tübingen, on del 1966 fins a la jubilació exerceix com a catedràtic de Filologia Romànica i Lingüística General. En un parell d'ocasions, 1972 i 1977, passa sengles cursos com a professor invitat a la Universitat d'Estrasburg, França. Al llarg de tota aquesta trajectòria, és nomenat membre honorari de moltes acadèmies i institucions de recerca, així com doctor *honoris causa* de més de quaranta universitats de tot el món.

Per succint que sigui el recull antològic de la seva obra, no hi poden faltar *Sincronia, diacronia e historia* (1958), un clàssic de la lingüística contemporània, *Sprache, Strukturen und Funktionen* (1970), *Lecciones de lingüística general* (1977) y *Textlinguistik: Eine Einführung* (1980), juntament amb col·laboracions com *Einführung in die transformationelle Grammatik* (1975) amb G. Narr y R. Windisch, el tractat *Linguistics and Semantics* (1974) amb H. Geckeler o bé *Leistung und Grenzen der transformationellen Grammatik* (1971) amb G. Narr. La major part del seu pensament es troba en compilacions d'estudis i articles dispersos com ara *Teoría del lenguaje y lingüística general* (1962), *Tradición y novedad en la ciencia del lenguaje* (1977), *Principios de semántica estructural* (1977), *Estudios de lingüística románica* (1977), *El hombre y su lenguaje* (1977), *Gramática, semántica, universales* (1978) i *Introducción a la lingüística* (1983), entre una multitud d'estudis publicats en actes congressuals, revistes i similars. Val a dir que gairebé tots els seus treballs, extensos o breus, han estat reeditats amb actualitzacions i solen tenir versions en romanès, alemany, castellà, francès, portuguès i japonès.

L'abast del seu pensament comprenia els dominis de la lingüística general, romànica, històrica, geogràfica, sociològica o aplicada, així com els camps més específics de la fonologia, la semàntica, l'estilística, l'etimologia o els àmbits més extensos de la filosofia del llenguatge, la filologia i la historia de la lingüística. Din-

tre d'aquesta varietat d'interessos, es poden assenyalar gran temes com el canvi lingüístic, la relació entre lingüística i lògica, la caracterització del saber lingüístic en els parlants, la sistematització del lèxic, la traductibilitat, i la traducció i el sentit de la llibertat i la creativitat lingüístiques. En molts aspectes, Coseriu es pot considerar com la culminació d'una tradició secular que arrenca d'Aristòtil i passa per G. W. Hegel, W. von Humboldt, E. Husserl i F. de Saussure amb una erudició que, al mateix temps, li permetia reconèixer antecedents del propi pensament en lingüistes gairebé desconeguts fora del seu contorn, com ara el noruec Leiv Flydal, per a la noció de diasistema, o l'italià Antonino Pagliaro, per a la d'alteritat.

D'una manera incidental o, m'atreveixo a dir, més aviat com un divertiment, es va ocupar del català, en concret a *Algunes propostes per a una (eventual) reforma de l'ortografia catalana*, «Boletín de Filología», núm. 31, Santiago de Chile. Com es pot deduir, es tracta d'una sèrie de suggeriments per a regularitzar l'ortografia i compaginar-la amb la fonologia i la morfologia. Per què es marca, es pregunta, la palatalització de 'n' amb 'ny' i la de 'l' amb 'll', i no amb 'ly'? Per què s'escriu la 'r' latent a *parlar* (que surt a *parlar-ne*) i no la 'n' també latent a *germà* (que surt a *germans*)? No és pas ara el moment d'entretenir-nos-hi; només vull remarcar la fe relativa amb què manifestava aquelles propostes amb el parèntesi que va incloure al títol.

Miraré de compondre un esbós sobre allò que, al meu parer personal, el va convertir en una figura tan singular. Primer de tot, vull referir-me a una producció més aviat efímera però intensa en poesia i narració curta que va practicar sobretot quan era més jove i que va publicar durant les estades a Iași, Milà i Montevideo. També va conrear la crítica literària, amb una obra ben reconeguda sobre el poeta Ion Barbu, i la teoria literària i estètica en un sentit ampli, com ho acredita la tesi de doctorat.

Un altre tret seu característic era un multilingüisme i un poliglòtisme excepcionals. Ho dic d'esma, però em consta que parlava i escrivia amb fluïdesa il·limitada en romanès, italià, castellà, francès i alemany, i gairebé així en portuguès, grec, anglès, rus i llatí. El català el llegia i l'entenia perfectament, com hem pogut col·legir, i tenia coneixements profunds de basc i japonès. Encara recordo com, quan va ser nomenat president de la Société de Linguistique Romane, l'any 1980 a Palma de Mallorca, va embadalir els assistents amb un discurs en què va passar successivament per totes les llengües romàniques estatals i el va rematar amb un final en llatí. També se sabia que, quan volia seleccionar algun ajudant per a la càtedra de romanística a Tübingen, començava per asseure els candidats en un banc i els feia conversar alternativament en totes les llengües romàniques majoritàries.

Encara que a vegades comentava anècdotes de la vida familiar, que no vénen al cas, ignoro, en canvi, la seva trajectòria ideològica. Segurament hauria experimentat algun entrebanc, com el de tota la generació que va trobar la joventut implicada en el conflicte de la segona guerra, però ell mai no va insinuar res que anés més enllà d'expressar el rebuig explícit del sovietisme. Fent memòria, només li re-

cordo algun acudit polític com aquella coneguda facècia sobre la classificació política dels règims a partir de les combinacions entre la permissió i la prohibició implícites i/o explícites (allò de «en el comunisme està implícitament prohibit fins i tot allò que està explícitament permès...»). Seria absurd especular sobre això, però val a dir, en tot cas, que vaig tenir l'oportunitat de viure en directe un moment seu històric, en el congrés de lingüística romànica de Bucarest l'any 1968. Tot i figurar com un expatriat pel règim comunista, els organitzadors el van inscriure i li van assignar una aula i un horari normal dintre la programació ordinària. Però quan va arribar la seva comunicació, sobre la influència del grec en el llatí vulgar, l'expectació va ser tan multitudinària que van haver d'habilitar un espai especial, que va quedar tanmateix migrat. En aquell congrés va tenir fins i tot l'oportunitat de retrobar-se amb els pares i de rebre un cert reconeixement oficial, enmig de l'admiració popular.

Sovint se l'ha comparat amb Noam Chomsky, sobretot perquè en certa manera han marcat opcions teòriques i fins i tot generacionals més o menys contraposades. En una visió molt simplificada, alguna vegada he escrit que es diferenciaven perquè Chomsky sol proposar principis axiomàtics sobre el llenguatge —sempre amb etiquetes ben definides (generativisme, gramàtica transformacional...)— que obren perspectives teòriques sense límits, a les quals s'adhereix una multitud de seguidors que en desenvolupen i apliquen pertot tants aspectes derivats com poden —és a dir, els teoremes— abans i després que el mestre faci una altra proposta, igualment etiquetada, que genera altres tantes respostes noves. Coseriu, en canvi, no suggereix, sinó que explica d'una manera concloent allò que toca. Es posa a mirar, i on els altres veuen dos aspectes ell en distingeix cinc, i si es tracta de principis de gran tradició, amb moltes opinions al darrere, les analitza amb una concisió excepcional i sintetitza els punts de vista fins a crear una avaluació en perspectiva que propicia la seva proposta d'una manera radical i completa. Aquí no cal afegir ni desenvolupar ni matisar res; com a molt, aplicar-ho. A més a més, l'enorme varietat monogràfica de la seva empremta no es presta a l'etiquetatge; com a molt, es pot parlar del pensament 'coserià' a propòsit d'un determinat tema, però no com una adscripció doctrinària. Per a mi, això explica les dues característiques seves que comento a continuació.

La primera és que Coseriu és potser el cas més insòlit que conec d'acceptació per part dels col·legues, de tan determinant i aclaparador com era el seu pensament. Fora d'una excepció, una àrdua controvèrsia amb Víctor Sánchez de Zavala, en què vaig intervenir jo mateix, no recordo de ningú que li fes cap retret —significatiu, vull dir— sobre un determinat aspecte general o puntual del seu pensament, entre altres raons perquè, a més a més, era un crític. .. intimidatori, tant per via escrita com oral. No tenia adversaris, almenys manifestos; només gent que se'n podia desentendre perquè es dedicava a altres coses. En canvi sí que puc citar més d'un passatge en què un autor afirma seguir aquesta o aquella de les seves pautes —la de sistema, norma i parla s'enduu la palma— i a continuació demostra inequívocament no haver-la entès.

Això ens dona una explicació, si més no parcial, d'una altra característica seva. Em refereixo al gust pels acudits i tota mena de jocs d'enginy lingüístic, que ell emmagatzemava amb la precisió d'una base de dades informatitzada perquè recordava qui, quan i on li havia explicat cada acudit. Com que els acudits no tenien cap límit de verdor, m'estic d'explicar-ne cap dels seus favorits. N'hi havia també de Roman Jakobson, especials per a lingüistes, com aquell en què, creuant una frontera, el policia va advertir que al passaport duia superposades diverses fotografies d'altres tantes esposes, i quan li va inquirir, amb malícia, si era polígam, Jakobson va precisar que tot allò era diacrònic, no sincrònic. De fet, a part de l'autèntic delit que li produïen els acudits, no tots, sempre em van semblar un recurs que tenia per a entretenir les sobretaules entre col·legues, on era impensable parlar de lingüística amb ell... tot mastegant un bistec. Vull precisar, però, que no es tractava de cap evasió dialèctica només, sinó d'una manera de crear un horitzó obert i distès de confiança, especialment, és clar, amb qui hi connectava. Sostenia de pas que el sentit de l'humor és el paràmetre més fiable per a classificar, qualitativament i quantitativa, la intel·ligència de la gent.

El rerefons més colpidor de tot això és la impressió subliminar, que em va captivar d'ençà que el vaig conèixer, que Coseriu era una potència inabastable, genuïna i sobretot inextingible de la creació, una força física, mental i espiritual que res no podia doblegar. Un home que menjava con dos, treballava com tres i, és clar, dormia com mig. Però el terra s'ensulxeix i el paisatge es descompon, i som al temps en què els nostres mestres, els pares, se'n van; ells, que mai no ho farien si no fos perquè els ha engolit l'abisme prepotent, estremidor.

RAMON CERDÀ
Universitat de Barcelona